

PALJETAK ZA 21. STOLJEĆE

(Luko Paljetak. 2013. *Nove tame*. Zagreb: Matica hrvatska; *Nagazni soneti*. Zagreb: DHK)

Godina 2013. među ostalim godina je 70. rođendana dubrovačkog pjesničkog barda Luka Paljetka. Prava prilika za prigodne riječi i proslave, valorizacije i nagrade, koje nasreću nisu izostale. Rođendansku je groznicu najavio ženski časopis *Glorija* u broju od 15. lipnja razgovorom s pjesnikom koji je predstavljen kao poželjna iznimka: »još piše na starom stroju, nema mobitel, odlično kuha i na gitari izvodi starogradske pjesme«. Autorica intervjua usput je upitala Paljetka da čemu se čudi, a on uzvratilo: »Malim stvarima. Jutros me čudesno iznenadilo kako mala patka pliva protiv struje, na nabujalaj rijeci koja teče ispod prozora kuće u Idriji, rodnom mjestu moje supruge.«

Prvih sedam desetljeća gospara Luka obilježeno je posebnim glazbeno-poetskim večerima u Kaštel Lukšiću i Metkoviću, na pjesničkoj manifestaciji Croatia rediviva u Selcima na Braču, programom *Bijela tama* u palači Sponza u sklopu Dubrovačkih ljetnih igara te prigodnim programom *Paljetkovanje po baštini* vodičke amaterske dramske skupine. Golemi opus »akademika u trapezicama« bio je jedna od glavnih tema Drugog književno-znanstvenog kolokvija Zadarskog književnog kruga. Akademija ruske

književnosti ovjenčala je našeg pjesnika prestižnom Puškinovom medaljom »Ravnatelju prosvjete«, a hrvatska država nagradom Vladimir Nazor za životno djelo. Na sam rođendan, 19. kolovoza, u atriju Kneževa dvora u Dubrovniku predstavljeno je dvosveščano izdanje *Književna kritika o Luku Paljetku 1965.-2012.* koje je priredila pjesnikova životna družica Anamarija Paljetak. Napokon točka na rođendansko i dvije su knjige koje su se pojavile gotovo u isto vrijeme – zbirka pjesama *Nagazni soneti* u izdanju DHK i nova inačica Paljetkovih izabranih pjesama – *Nove tame* koje je priredio Tonko Maroević a tiskala Matica hrvatska. Polazeći od tih knjiga na brzu ruku sklepa sam priručni glosar Paljetkova pjesništva u slučajnih (!) osam natuknica. Prije njega dvije napomene. Prvo *Nove tame* križanac su među izabranim pjesmama. U njihove je korice izbornik Maroević uvrstio stotinjak pjesama iz izbora *Bi-jela tama* (također u izdanju MH) kojim je predstavio pjesnikov lirski opus do 2000. te gotovo dvije stotine pjesama tiskanih u novom mileniju. Drugo, antologizirati Paljetka, koji je dosad tiskao pedesetak zbirki pjesama posao je kojemu je doseg unaprijed ograničen. Naime *Nove tame* ni u trenutku objavljivanja nisu bile obuhvatne jer ne uključuju pjesme iz tiskanih *Nagaznih soneta*, ali ni iz već najavljene zbirke *Razlozi za nepovjerenje u sustav obrane od tuče*. Paljetkov je stih očito brži i od povijesti.

Bibliografija (21. st.)

Strpljivo stepenište (2001), *Koljenski otoci* (2003), *Sve po šest* (2003), *Voljeti* (2004), *Sacra* (2004), *Frizer za krizanteme* (2004), *Sonetarni glas* (2005), *Pjesme koje nisu važne* (2005), *Lovorenje* (s M. Pavićević, 2005), *Crna kronika* (2006), *Pregovaranja* (2007), *Nevidljiva zastava* (2008), *Ne pišem pjesme nigdje nego tu gdje me stignu* (2011), *Nagazni soneti* (2013).

Haiku

Izvorno japanska pjesma koju čine tri nerimovana stiha s ukupno sedamnaest slogova (5 – 7 – 5). Najčešće nudi iznimno sažetu i sugestivnu sliku. Danas ga upražnjavaju pjesnici diljem svijeta. U prilično razvijenu tradiciju hrvatskog haikua Luko Paljetak upisao se zbirkom *Frizer za krizanteme* (2004). Ako prihvatimo načelnu podjelu na objektivnu haiku poetiku čiji je protagonist »običan čovjek« koji »opisuje trenutak čulnog opažanja stvarnosti bez zamagljujućih leća ljudskih vrijednosti ili stavova« te na subjektivnu haiku poetiku koja »naglašava unutrašnji svijet« govornika i njegovo pribjegavanje »razigranom jeziku koji rezultira jedinstvenim glasom« (Randy Brooks), u Paljetkovo je praksi moguće naći primjere obiju poetika. Dakako preteže subjektivna. Povrh toga naš pjesnik kadšto umjesto očekivane slike ponudi dosjetku:

*Još jedan dan još
jedan dan još jedan dan
još jedan: hvala!*

Je li to haiku koji slijedi duh haikua? Slavi li ta pjesma haiku ili se ipak s haikuom šali? Nisam pozvan odgovarati na takva pitanja. Znam samo da je to Paljetak, a za haiku bi možda uputno bilo konzultirati Japance.

Kritika

Mišljenje o pjesniku Luku Paljetku, njegovo mjesto u hrvatskome pjesništvu i njegovu javnu sliku bitno su oblikovali kritičari u brojnim prikazima, recenzijama, esejima, kritičkim portretima, interpretacijskim okušajima i sl. U spomenutom svečarskom dvoknjižju arhivirana su 354 priloga iz pera 179 kritičara. Ovdje izdvajam mišljenja pet kritičara.

Cvjetko Milanja: *Paljetkova je pjesnička poetika neomaniristička, i to hipertrofirano. [...] U početku to je pjesništvo bilo visoko estetizirano i versifikacijom, i emocionalnošću i patosom, pa je predstavljalo implicitnu opoziciju tadašnjoj razlogaškoj poetici. No, Paljetak je konzistentnošću i komunikativnom prijemljivošću postigao poetičku i književno-povijesnu vrijednost, posebice nakon »susreta« s postmodernističkom paradigmatom i njenim »zahtjevima«.*

Zdravko Zima: *Reaktualizirajući svoj govor i skupljajući pjesničke »krhotine na nepcu« [...] Paljetak istodobno posvjedočuje ideju kontinuiteta i ideju »male« revolucije. Pjesnik je zapravo kentaur razapet između svijesti i podsvijesti ili svog racionalnog i animalnog bića. No pitanje je, ipak, je li svako vrijeme podjednako pogodno za preobrazbe?*

Tonko Maroević: *Plemenita uznositost njegovih stihova skladno se miješa s blagom ironijom i sklonošću paradoksu njegovih stavova. U poetskoj preobrazbi dolaze na svoje i slojevi egzistencijalnog iskustva, talozi eruditske popudbine, iskazi osobnih preferencija i znakovni kolektivne sudbine.*

Antun Pavešković: *Luko Paljetak opasno se približio oblasti svetog. Oblasti nedostupnoj običnim smrtnicima i opečaćenoj prokletstvom onih koji joj se približe.*

Goran Rem: *Možemo govoriti o vrlo jednostavnom, no hiperprodukcioniističnom međutekstovnom suodnosju koje je rezultiralo lakoupsljivim izradcima u kojima su motivi povezani uglavnom postupkom parodističnosti, hinjenja ozbiljnosti, što sve skupa može zadovoljiti publiku kojoj kao prvo želimo samu ovjeru činjenice postojanja publikom, a zatim, s Paljetkom, ostvarenje želja vedrine i lakonstruktivne duhovitosti.*

Načelno Luko Paljetak je miljenik kritičara. Oni često i obično pohvalno pišu o njemu i njegovim djelima. A on im uzvraća naoko ambivalentnim očitovanjima. U pjesmi »Ljubav« svojoj sugovor-

nici ponavlja da je voli i da to neće prestati govoriti *i da će tako biti i kad svijeta/ i kritičara ne bude.* (Zanimljiva je ta ideja da će se pisati i govoriti i kada kritičari izumru.) Usput, novine su izvijestile da je na kraju predstavljanju spomenutih knjiga kritika o njegovu djelu pjesnik kazao: »Kritičar mojih kritičara moj je prijatelj.«

Nagazni soneti

Naslov zbirke kojom si je Luko Paljetak čestitao 70. rođendan. Sadrži naravno 70 soneta. Ljubav je središnja tema knjige, ljubav prema životu, svijetu i bližnjima, ljubav koja se očituje u svakoj radnji, gesti, misli i riječi lirskog protagonista. Soneti su – kako nas je Paljetak već naviknuo – tehnički besprijeekorni, retorički zaokruženi, s promišljenim, nerijetko efektnim, obratima. Obiluju opko-raćenjima i prebacivanjima, tj. sugestivnim oblicima razilaženja lirske sintakse i semantike. U trinaest slučajeva zatječemo sonet s repom ili sonet produženog trajanja koji umjesto 14 broji 15 ili 16 stihova. Budući da je, kako vidjesmo, pjesnik sklon lirskom ovjekovječivanju svojih građanskih datuma, možda tih trinaest soneta upućuje na trinaest godina 21. stoljeća kojima je produženo njegovo spisateljsko trajanje. *Nagazni soneti* nude poeziju našu svagdašnju. Pjesnik blago parafrazira ustaljene izraze i izreke, pretvara ih u jedanaesterce, opskrbljuje rimom te se povremeno čini da je najvažniji pokretač nastanka tih soneta želja da se piše, da se govori i u trenucima kad se nema bogznašto kazati. Zanimljivo je da Paljetak opjevavajući upravo želje piše da bi ih bilo dobro svesti

*na neku mjeru koju ljudi mogu
podnijeti, jer želje ruše strogu
arhitekturu dana kada jesti
svagdanji treba kruh i vodu piti
koja je ziblja najbolja [...]*

Na čitatelju je da se odredi prema karakteru ovakvih i sličnih stihova, da u njima prepozna još jedan izraz savršenstva, genijalnosti, virtuoznosti ili čega četvrtog. Priroda Paljetkova svijeta je ciklična, a priroda njegova pisanja kružna. Moguću potvrdu te tvrdnje nudi početak pjesme »Kocka«:

*Završili smo da bismo početkom
stizali opet kraj i tome kraja
nema, a ni početka, to nas spaja [...]*

Paljetkovati

Glagol izveden od imenice *paljetak* (ostatak koji se nađe na polju poslije skidanja ljetine, poslije žetve ili berbe; pabirak). Rječnici mu pridružuju dva značenja:

1. *skupljati paljetke*
2. *pabirčiti; nakon berbe pretraživati i brati zaostalo neobrano, najčešće martinjsko grožđe.*

U kontekstu govora o hrvatskome pjesništvu sve se jasnije uobličava i treće značenje:

3. *pisati poeziju na način na koji to čini Luko Paljetak.*

Budući da se u trećem značenju glagol zasad isključivo može rabiti u vezi sa spisateljskom praksom Luka Paljetka, njegov je smisao: pisati na jedinstven način, originalno pabirčiti.

Sve

Riječca koja najbolje opisuje karakter pjesničkoga projekta Luka Paljetka. Branko Maleš je svojedobno zapisao stih *sve je tema*, ali upravo je dubrovački manirist svojom spisateljskom praksom zorno

potvrdio njegov smisao. On koristi visoko i nisko, sveto i profano, fizičko i metafizičko, konkretno i apstraktno, sofisticirano i banalno miješajući u različitim dozama njihove sastojke i opskrbljujući ih različitom diskurzivnom intonacijom u rasponu od himnične do ironične. Njegova imaginacija s lakoćom može u jedanaesterac, sestinu ili sonet, u slobodni stih, haiku ili stihovnu križaljku privesti: vino i krv, ranu i povijest, samoću i šalicu crne kave, žutu sobu i pustu kuću, krizantemu i strah, rođendan i blato, crno i bijelo grožđe, zvjerinjak i volju, puževe i slavonske konje, zastave i koks, muhu i jelena, kavez i trešnju, štipaljku i stol, jelovnik i singericu, vrata, sat i lokot, maglu i učiteljicu, ralje i strop, XXI. st. i cvrčka, magarca i vola, telefon i skladbu, koljena i špagete, zvijezdu i spas, ljubav i kutiju, valcer i val, objed i zadnju večeru, gnjidu i Cvijetu, stjenicu i komarca, slova u juhi i šalicu crne kave, Ur i muzej montažnih glava, unutrašnju glazbu i kratki spoj, poznanstva i šećernu repu, plaćeni oglas i golf, sv. Florijana i klinopis, strah i staru Ruskinju, brijanje i labudove, nevidljivu zastavu i smiješak Mona Lise, psa i hrvatske pjesnike, poplavu i poraz poezije... Uz to što neprestano bogati motivsko-tematski repertoar svoga pjesništva Luko Paljetak ne preza ni od variranja i ponavljanja opsesivnih slika i prilika, jer stvari nikad nisu iste. Najposlije i sam je u zbirci *Nagazni soneti* zapisao stih *Smije se svuda reći sve*. Iako prividno nalik Maleševu, taj stih do neslućenih granica otvara perspektivu govorenja. S njim u igru ulaze pojmovi kao kontekst, prikladnost, mjera, učtivost i sl. Hoće li pjesnik poraditi i na ozbiljenju smisla tog stiha? Sumnjam, iako bi već i sam pokušaj bio neizmjerljivo uzbudljiv.

Sve po šest

U povodu 60. rođendana Luko Paljetak je 2003. objavio zbirku *Sve po šest* u kojoj se našlo 60 pjesama od po šest stihova. To iz-

danje upozorava na zgodimičnost njegova nadahnuća i sveprotežnost njegova stila, na matematičnost i metametričnost njegove lirske retorike. Svaka pjesma te zbirke zavjerenički nam namiguje: Ako sve može stati u sve, onda može i u šest. Primjerice »XXI. st.«:

*Volio bih da nisam volio, ali jesam
volio, jesam, jesam, i sada što je tu je,
stoljeće dvadeset i prvo je, a ja srce
još slušam kao vođu jedine stranke (sve sam
već iskušao): ti si jedina koja štuje
moje na bojnopolju ljubavi pale mrće.*

Doista sve je tu: i Ja, i Ti, i lažna dvojba kojoj je svrha naglasiti subjektivu emociju, i rima, i četrnaesterac s cezurom iza sedmog sloga, i klasični Paljetak koji slijedi samo svoje srce, i blagi humoristični obrat na kraju pjesme. Kada malo bolje razmislim, uzimam. Šest (čega god) nije puno. Za šest (ako su i kune u pitanju) ne mogu se ni novine kupiti. A gdje je još rima!?

Vježba

U Paljetkovoju zbirci *Nagazni soneti* može se nagaziti i na onaj naslova »Muha«. Ako ste željni igre, posebice ako ste ljubitelji matematike i enigmatike, preporučujem vam da poštujući pjesnikov raspored rima napišete svoj sonet istog naslova i tako čestitate bardu rođendan. Na desnoj vertikali pjesme trebaju dakle stajati riječi: *zuji – bolje – pjeva – struji – sobu – cika – rika – snobu – gajim – slutim – klopku – šutim – sklopku – tajim*. Kada dovršite tekst, usporedite ga s Paljetkovom pjesmom. Užitek je zajamčen, pogotovo ako ste izdržljivi i vedre prirode.

(*Vijenac* br. 516–517, 12. prosinca 2013)